

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2019 m. lapkritis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	3
ANK 428 straipsnio 3 dalies taikymas	3
<i>Dėl ANK 428 straipsnyje nurodyto administracinio nusižengimo sudėties</i>	3
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	4
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	4
BK 25 straipsnio 2 dalies, 60 straipsnio 1 dalies 1 punktą taikymas	4
<i>Dėl bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu</i>	4
BK 182 straipsnio 1, 2 dalių taikymas	6
<i>Dėl esminės apgaulės požymio</i>	6
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	7
BPK 44 straipsnio 8 dalies, 246 straipsnio nuostatų laikymasis	7
<i>Dėl teisės į gynybą</i>	7
III. CIVILINĖS BYLOS	9
Šeimos teisė	9
<i>Dėl reikalavimo nutraukti santuoką jurisdikcijos</i>	9
Daiktinė teisė	10
<i>Dėl nuosavybės teisės į statomą daiktą įgijimo</i>	10
<i>Dėl atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės</i>	11
Prievolių teisė	11
<i>Dėl įskaitymo faktoringo teisiniuose santykiuose</i>	11
Sutarčių teisė	12
<i>Dėl nuomininko pirmenybės teisės atnaujinti savivaldybei priklausančio turto nuomos sutartį</i>	12
Civilinio proceso teisė	13
<i>Dėl Baltarusijos Respublikos notaro vykdomojo įrašo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje</i>	13
<i>Dėl teismo procesinio sprendimo išaiškinimo ir vykdymo tvarkos pakeitimo</i>	14
<i>Dėl teismo ir arbitražo kompetencijos atskyrimo bei arbitražinio susitarimo vertinimo</i>	15
<i>Dėl teisės kreiptis į teismą</i>	16
<i>Dėl teisėjo nešališkumo</i>	16
Bankroto teisė	17
<i>Dėl fizinio asmens bankroto proceso pabaigos, pasibaigus mokumo atkūrimo plano terminui ir nepardavus šiam asmeniui priklausančio nekilnojamojo turto</i>	17
Darbo teisė	18
<i>Dėl darbo užmokesčio mobiliajam darbuotojui</i>	18
Viešieji pirkimai	19
<i>Dėl tiekėjų teisės verstis veikla vertinimo, kai atitinkamas kvalifikacijos reikalavimas nebuvo iš anksto išviešintas konkurso sąlygose</i>	19
<i>Dėl sutarties, sudarytos vykdant viešuosius pirkimus, šalių pareigų, atsirandančių dalyvaujant užstato už vienkartinę gaminio pakuotę sistemoje</i>	21

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 428 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl ANK 428 straipsnyje nurodyto administracinio nusižengimo sudėties

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje asmuo buvo patrauktas administracinėn atsakomybėn pagal ANK 428 straipsnio 3 dalį už tai, kad pažeidė Kelių eismo taisyklių (toliau – KET) 52 punkto reikalavimus, t. y. būdamas keleivis, lipdamas iš transporto priemonės (pavėžėjo automobilio) atidarė jos dureles neįsitikinęs, kad tai daryti saugu ir netrukdyt kitiems eismo dalyviams, durelėmis atsitrenkė į pravažiuojantį automobilį ir taip apgadino abi transporto priemones. Apygardos teismas, padaręs išvadą, kad administracinėn atsakomybėn traukiamas

asmuo nebuvo tinkamas subjektas pagal ANK 428 straipsnio 1 dalį ir jo veika nepasireiškė nė vienu iš šioje įstatymo normoje nurodytų būdų, panaikino apylinkės teismo nutartį ir administracinio nusižengimo teiseną nutraukė.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi šią administracinio nusižengimo bylą, pažymėjo, kad ANK 428 straipsnyje yra įtvirtinta administracinė atsakomybė už pėsčiųjų ir kitų eismo dalyvių padarytus Kelių eismo taisyklių pažeidimus. Šio straipsnio 1 dalyje apibūdinti (įvardyti) kai kurie pažeidimai (pavyzdžiui, važiuojamosios kelio dalies perėjimas arbaėjimas ten, kur draudžiama, nepaklusimas eismo reguliavimo signalams, kelio ženklų, ženklinimo reikalavimų nesilaikymas ir kt.), užtraukiantys atsakomybę pagal šią teisės normą, ir nurodyti subjektai, t. y. kelių eisme dalyvaujantys asmenys – pėstieji, dviračių vairuotojai, vadeliotojai ir kiti asmenys, kurie naudojami keliais. Šiame kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nors ANK 428 straipsnio 1 dalies dispozicijoje eksplicitiškai nėra įvardytas „keleivis“, tačiau pagal Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatyme pateiktą apibrėžimą automobilio ar kitos transporto priemonės keleivis yra priskiriamas kelių eismo dalyvio sąvokai (2 straipsnio 12 dalis). Taigi, toks asmuo yra ir ANK 428 straipsnio 1 dalyje nurodytas subjektas. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad ANK 428 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog administracinę atsakomybę užtraukia šio straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų padarytas KET pažeidimas, dėl kurio buvo sugadintos (apgadintos) transporto priemonės, kroviniai, kelių ir kiti įrenginiai arba kitas turtas. Taigi pagal ANK 428 straipsnio 3 dalies prasmę, tais atvejais, kai kuris nors iš minėtų subjektų (pėsčiasis ar kitas kelių eismo dalyvis) padaro KET pažeidimą, sukėlusį nustatytus padarinius – transporto priemonės ar kito turto sugadinimą (apgadinimą), jam kyla atsakomybė pagal šią teisės normą.

Teisėjų kolegija, aiškindama ANK 428 straipsnio 3 dalies esmę, nurodė, kad ši norma su ANK 428 straipsnio 1 dalimi yra susijusi tiek, kiek šio ANK straipsnio 1 dalyje nurodyti subjektai, kurie gali būti traukiami administracinėn atsakomybėn pagal ANK 428 straipsnį. Taikant ANK 428 straipsnio 3 dalį nebūtina konstatuoti, kad subjektas – kelių eisme dalyvaujantis asmuo – būtų padaręs ir kurį nors iš šio straipsnio 1 dalyje nurodytų pažeidimų. Dėl to teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamu atveju apygardos teismas netinkamai aiškino aptariamą normą turinį padarydamas išvadą, kad „net ir konstatavus, kad administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo savo veiksmais padarė žalą transporto priemonėms, jo veika nepasireiškė nė vienu ANK 428 straipsnio 1 dalyje numatytu būdu ir jis negali atsakyti pagal šią teisės normą“. Teisėjų kolegija nurodė, kad pagal ANK 428 straipsnio 1 dalį administracinė atsakomybė kyla už joje nurodytus pažeidimus, o šio straipsnio 3 dalyje yra nustatyta atsakomybė už KET pažeidimus, padarytus pėsčiųjų ir (ar) kitų kelių eismo dalyvių, jei dėl atitinkamo pažeidimo sugadinamos (apgadinamos) transporto priemonės ar kitas turtas.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino apygardos teismo nutarimą ir paliko galioti apylinkės teismo nutartį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 14 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-58-222/2019

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 25 straipsnio 2 dalies, 60 straipsnio 1 dalies 1 punktą taikymas

Dėl bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas, keisdamas pirmosios instancijos teismo nuosprendį, iš jo aprašomosios dalies pašalino aplinkybes, kad nuteistieji E. V. ir R. K. nusikalstamą veiką padarė veikdami bendrininkų grupe, ir pašalino jų baudžiamąją atsakomybę sunkinančią aplinkybę, nurodytą BK 60 straipsnio 1 dalies 1 punkte. Taigi šioje byloje kasacinis teismas, be kita ko, pasisakė dėl bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi šią baudžiamąją bylą, pažymėjo, kad BK 25 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog bendrininkų grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria nusikalstamą veiką daryti, tęsti ar užbaigti, jei bent du iš jų yra vykdytojai. Tai reiškia, kad mažiausiai du bendrininkai turi vykdyti bendros nusikalstamos veikos sudėties objektyviusius požymius, taip pat kiekvienas bendrininkas turi suvokti, kad kėsina į tą patį objektą, be to, suprasti ir kitus bendrai daromos veikos sudėties požymius ir pan. Bendrininkų grupė, skirtingai nuo organizuotos grupės, nėra BK 180 straipsnio 3 dalyje nurodyto nusikaltimo kvalifikuojantis požymis, tačiau pagal BK 60 straipsnio 1 dalies 1 punktą ją teismas gali pripažinti kaltininko atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Pirmosios instancijos teismas, skirdamas bausmes E. V. ir R. K., šią aplinkybę pripažino jų atsakomybę sunkinančia aplinkybe.

Teisėjų kolegija nurodė, kad nors pirmosios instancijos teismas E. V. veiką nepagrįstai įvertino kaip vykdytojo, tačiau iš nuosprendžio motyvų matyti, kad teismas įvertino ir tai, jog abu nuteistieji nusikaltimą padarė su kitais bendrininkais, kurie byloje įvardijami kaip „ikiteisminio tyrimo metu nenustatyti asmenys“ bei „asmuo, kurio atžvilgiu ikiteisminis tyrimas atskirtas į kitą tyrimą“. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas, konstatavęs, kad E. V. padėjo padaryti nusikalstamą veiką teikdamas priemones ir saugodamas kitus nusikaltimą darančius asmenis, padarė pagrįstą išvadą, jog E. V. veikė kaip padėjėjas, tačiau kartu konstatavo, kad buvo tik vienas vykdytojas – R. K., ir vienas padėjėjas – E. V., todėl nėra bendrininkų grupės požymių, ir abiem nuteistiesiems pašalino BK 60 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą atsakomybę sunkinančią aplinkybę. Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas, pirmiau nurodytais motyvais nepripažindamas kaltininkų atsakomybę sunkinančia aplinkybe tai, kad nusikalstamą veiką jie padarė veikdami bendrininkų grupe, netinkamai taikė BK 60 straipsnio 1 dalies 1 punktą, kadangi pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes ne mažiau kaip trys nusikaltime dalyvavę asmenys (R. K. su dviem ikiteisminio tyrimo metu nenustatytais asmenimis) tiesiogiai vykdė objektyviusius nusikaltimo požymius, t. y. buvo nusikaltimo vykdytojai.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad teismų praktikoje gana dažnai susiduriama su atvejais, kai asmuo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką kartu su nenustatytu asmeniu, kurio pakaltinamumo ir amžiaus neįmanoma patikrinti. Sprendžiant, ar galima konstatuoti byloje bendrininkavimo buvimą su nenustatytu asmeniu, laikomasi nuostatos, kad nusikalstamos veikos dalyvio įvardijimas procesiniuose dokumentuose kaip nenustatyto asmens nebūtinai reiškia, kad apie jį nieko nežinoma ir kad nėra galimybių nustatyti jo indėlį į bendrą veiką, susitarimo su kaltinamuoju bei jų tyčios bendrumo. Nenustatytas asmuo iš tiesų gali būti žinomas, bet pasislėpęs nuo teisėsaugos institucijų, pagaliau apie šio asmens pakankamą atsakomybei amžių, gebėjimą suvokti ir valdyti savo veiksmus, jo susitarimą su kaltinamuoju bei tyčios turinį teismas gali spręsti iš byloje surinktų įrodymų ir nustatytų faktinių aplinkybių specifikos. Dėl to bendrininkavimo su asmeniu, įvardytu kaip nenustatytas asmuo, pašalinimas iš kaltinimo neturi būti sprendžiamas formaliai, o bendrininkavimo konstatavimas tokiu atveju nebūtinai reiškia netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-9/2009, 2K-146-511/2016, 2K-370-693/2017). Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu E. V. ir R. K. pagal BK 180 straipsnio 3 dalį nuteisti už tai, kad jie veikė bendrininkų grupe su asmeniu, kurio atžvilgiu ikiteisminis tyrimas atskirtas į kitą tyrimą, ir kitais ikiteisminio tyrimo nenustatytais asmenimis, iš kurių mažiausiai du, neskaitant R. K., vykdė objektyviają BK 180 straipsnio 3 dalyje nurodyto nusikaltimo pusę ir veikė kaip vykdytojai. Teisėjų kolegija sprendė, kad tokia teismo išvada dėl bendrininkų grupės buvimo neprieštaruja kasacinio teismo praktikai dėl bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu. Taigi akivaizdu, kad kelių bendrininkų buvimas, jų susitarimas, jungiamas tyčios veikti bendrai, lėmė ir palengvino nusikalstamos veikos darymą, sustiprino jų pasiryžimą veikti nusikalstamai. Be nenustatytų asmens veiksmų nebūtų įmanomi ir nuteistojo R. K. veiksmai, padarant BK 180 straipsnio 3 dalyje nurodytą nusikaltimą.

Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas, pašalindamas E. V. ir R. K. atsakomybę sunkinančią aplinkybę, iš esmės nepateikė motyvų dėl kitų asmenų dalyvavimo padarant šį nusikaltimą, apsiribodamas konstatavimu, kad bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas nepasisakė dėl nenustatytų bendrininkų objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visumos, kur

būtų konstatuota ir tai, kad bendrininkų grupėje buvo ne mažiau kaip du vykdytojai, kurie atitinka įstatyme nustatytus subjekto bendruosius ar specialiuosius požymius. Teisėjų kolegija pažymėjo tai, kad pirmosios instancijos teismas, nustatydamas faktines bylos aplinkybes, patvirtino, jog padarant BK 180 straipsnio 3 dalyje nurodytą veiką, be E. V. ir R. K., dalyvavo ir kiti – nenustatyti asmenys, visi jie suvokė, kad kartu su kitais bendrininkais dalyvauja padarant plėšimą, kartu siekė bendro rezultato, suprato savo vaidmenį bendrame nusikaltime. Apeliacinės instancijos teismas, išskyrus tai, jog pakeitė E. V. veikos teisinį vertinimą, jokių naujų aplinkybių nenustatė ir savo nuosprendyje pirmosios instancijos teismo nustatytų aplinkybių dėl kitų asmenų nešalino bei nekeitė, iš esmės joms pritardamas. Taigi, tokia situacija, kai be R. K., dar mažiausiai du nenustatyti asmenys tiesiogiai atliko BK 180 straipsnio 3 dalyje nurodytus veiksmus, atitinka vieną iš bendrininkavimo formų – bendrininkų grupę. Dėl to apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas pirmosios instancijos teismo nustatytą E. V. ir R. K. atsakomybę sunkinančią aplinkybę, jog jie nusikalstamą veiką padarė bendrininkų grupe, netinkamai pritaikė BK 25 straipsnio 2 dalį ir 60 straipsnio 1 dalies 1 punktą.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria iš pirmosios instancijos teismo nuosprendžio aprašomosios dalies buvo pašalinta aplinkybė, jog E. V. ir R. K. nusikalstamą veiką padarė veikdami bendrininkų grupe, ir jų atsakomybę sunkinančia aplinkybe pripažino tai, kad jie nusikalstamą veiką padarė veikdami bendrininkų grupe.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-247-719/2019

BK 182 straipsnio 1, 2 dalių taikymas

Dėl esminės apgaulės požymio

Šioje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas, panaikinęs pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį, pripažino kaltu ir nuteisė asmenį pagal BK 182 straipsnio 1, 2 dalis už tai, kad jis skolinosi pinigų iš nukentėjusiųjų ir jų negražino ir taip apgaule įgijo svetimą turtą.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo tai, kad esminis sukčiavimo, kaip nusikalstamos veikos, požymis, skiriantis jį nuo civilinės teisės pažeidimo ir darantis turto užvaldymą ar teisės į jį įgijimą neteisėtą, yra apgaulės naudojimas prieš turto savininkus, teisėtus valdytojus ar asmenis, kurių žinioje yra turtas. Apgaulė sukčiavimo atveju turi būti esminė, t. y. nukentėjusiojo suklaidinimas dėl kaltininko ketinimų turi turėti lemiamą įtaką asmens apsisprendimui dėl sutarties sudarymo ir turto ar turtinės teisės perdavimo kitam asmeniui. Kartu išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad atskiriant sukčiavimą nuo civilinės teisės pažeidimo, kaip papildomas kriterijus taikytinas ir kreditoriaus teisinės padėties pasunkinimo kriterijus (kai dėl skolininko veiksmų kreditoriaus galimybės atkurti pažeistas teises civilinėmis teisinėmis priemonėmis esmingai pasunkintos) – baudžiamajai atsakomybei kilti reikia tokios apgaulės, kuri esmingai apsunkintų pažeistos teisės atkūrimą civilinio proceso tvarka. Sukčiavimui atskirti nuo civilinės teisės pažeidimo, be kita ko, yra reikšmingas ir nukentėjusiojo atidaus ir rūpestingo elgesio kriterijus, susijęs su nukentėjusio asmens savybėmis ir veiksmais. Vadovaujantis šiuo kriterijumi, naudojama apgaulė turi įveikti bent minimalų protingo civilinių santykių dalyvio elgesio lygį.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad vien tik turtinės prievolės nevykdymas ar kitokių civilinės sutarties sąlygų nesilaikymas neatitinka sukčiavimo požymių ir neturi užtraukti baudžiamosios atsakomybės. Veikai kvalifikuoti kaip sukčiavimui nepakanka paskolos paėmimo ir jos negražinimo sutartu laiku fakto – svarbu įvertinti apgaulės požymį ir jos subjektyvų suvokimą. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismų praktikoje yra išaiškinta, jog tais atvejais, kai vertinama veika susijusi su tam tikros sutarties sąlygos pažeidimu, turtinės prievolės nevykdymu, apie baudžiamąjį teisinį pažeidimo pobūdį turi būti sprendžiama vertinant tai,

ar kaltinamo asmens naudota apgaulė buvo esminė nukentėjusiojo apsisprendimui dalyvauti jam žalingame sandoryje.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad iš teismų byloje nustatytų aplinkybių matyti, jog nuteistą su nukentėjusiais siejo paskolos teisiniai santykiai, su kai kuriais iš nukentėjusių jis buvo pažįstamas, daugelis iš nukentėjusių ne kartą skolino nuteistajam pinigus ir šis juos gražindavo, be to, jie žinojo, kad jis užsiima verslu, tačiau jo verslu nesidomėjo. Byloje nenustatyta, kad nuteistasis prieš skolindamasis pinigus būtų ėmėsis konkrečių veiksmų, kad nukentėjusiesiems sudarytų patikimo žmogaus ar verslininko įvaizdį, ar intensyviai įtikinėjęs nukentėjusiuosius paskolinti pinigus, pateikęs esmingai klaidinančią informaciją apie save, savo turtą. Pasak išplėstinės teisėjų kolegijos, nors pagal byloje nustatytas aplinkybes matyti, kad nuteistasis skolindamasis pinigus nukentėjusiesiems pateikė ir tam tikrą tikrovę neatitinkančią informaciją apie savo ketinimą panaudoti pasiskolintus pinigus (pvz., kad šie pinigai bus panaudoti vilkiko priekabai pirkti, drabužiams Lenkijoje pirkti, sulaikytam kroviniui išpirkti), tai neturėjo lemiamos įtakos asmenų apsisprendimui paskolinti pinigus. Pinigai nuteistajam buvo skolinami ir jam nenurodžius skolinimosi tikslo ar abstrakčiai nurodžius, kad turi problemų ir pan. Taigi, išplėstinė teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad nukentėjusieji, suteikdami paskolas nuteistajam, siekė sau finansinės naudos, tikėdamiesi didelių palūkanų. Nukentėjusių faktiškai nedomino, koku tikslu bus panaudoti paskolinti pinigai ar finansinė nuteistojo padėtis – juos iš esmės domino tik galimybė pasipelnyti iš paskolų suteikimo, tikintis didelių palūkanų. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, tokią išvadą patvirtina ir byloje nustatytos faktinės aplinkybės, kurios iš esmės reiškia, kad kiekvienas iš nukentėjusių skolindamas pinigus turėjo lūkestį gauti pakankamai dideles palūkanas, net neįvertinęs nuteistojo galimybių jas sumokėti. Vadinasi, lemiamas veiksnys skolinti pinigus buvo lūkestis gauti dideles palūkanas.

Taigi išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad apgaulės esmingumas, kaip būtinas sukčiavimo (BK 182 straipsnis) požymis, šiuo atveju nenustatytas. Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad byloje nėra nustatyta aplinkybių, patvirtinančių tai, jog nuteistasis būtų sąmoningai sudaręs tokią situaciją, kuri būtų esmingai pasunkinusi nukentėjusių galimybes atkurti pažeistas teises civilinėmis teisinėmis priemonėmis: jis iš esmės pinigų skolinimosi iš nukentėjusių fakto neneigė (išskyrus vieno nukentėjusiojo atvejį), nukentėjusiesiems nurodė tikrus savo asmens duomenis, jų nesuklaidino nei dėl savo gyvenamosios vietos, nei dėl kitų duomenų, pasunkinančių civilinės sutarties vykdymą, nesislapstė, siekė tartis dėl skolų gražinimo, legaliai dirbo, dėl dalies paskolų gražinimo nuteistasis sudarė taikos sutartis. Dėl to išplėstinė septynių teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad nukentėjusieji suteikdami paskolas kaltinamajam elgėsi neapdairiai – nors skolino gana dideles pinigų sumas, jie nesidomėjo nuteistojo turtine padėtimi, jo mokumu, verslu, kur bus panaudoti pinigai, kokios jo galimybės gražinti paskolą ir kitomis aplinkybėmis, kurių žinojimas galėjo lemti jų apsisprendimą dėl sandorių sudarymo.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistojo padarytos veikos neatitinka BK 182 straipsnyje įtvirtinto sukčiavimo požymių ir apeliacinės instancijos teismo apkaltinamąjį nuosprendį panaikino palikdamas galioti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-152-895/2019

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 44 straipsnio 8 dalies, 246 straipsnio nuostatų laikymasis

Dėl teisės į gynybą

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje kasatorius ginčijo savo pažeistą teisę į gynybą, teigdamas, kad pirmosios instancijos teismas, atmesdamas prašymą jį pristatyti į teismo posėdžius, pažeidė BPK reikalavimus.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad teisė į gynybą – konstitucinė asmens teisė. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje nustatyta asmens teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą yra absoliučios, jos negali būti paneigtos ar suvaržytos jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis; iš konstitucinės teisės į gynybą, taip pat teisės turėti advokatą kyla ir valstybės institucijų pareiga užtikrinti, kad galimybė įgyvendinti šias teises būtų reali (Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas). Teisės į gynybą, taip pat teisės turėti advokatą realizavimo tvarka yra nustatyta BPK. BPK 44 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu įtariamas ar kaltinamas asmuo gali gintis pats arba per pasirinktą gynėją, o neturėdamas pakankamai lėšų gynėjui atsilyginti turi nemokamai gauti teisinę pagalbą įstatymo, reglamentuojančio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą, nustatyta tvarka. Draudžiama kontroliuoti įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo, išteisintojo ir jų gynėjo bendravimą – susitikimus, korespondenciją, pokalbius telefonu ar kitų formų bendravimą. Tam, kad būtų užtikrintos proceso dalyvių teisės, tarp jų ir teisė į gynybą, BPK 10, 45 straipsniai įpareigoja teisėsaugos pareigūnus, prokurorą ir teismą ne tik išaiškinti kiekvienam įtariamajam, kaltinamajam bei nuteistajam jo procesines teises, bet ir sudaryti realias galimybes ir sąlygas tomis teisėmis pasinaudoti. Tai reiškia, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas neturi trukdyti ar ignoruoti aktyvių įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo procesinių veiksmų ginantis. Tai taip pat reiškia pareigą, gavus proceso dalyvio bet kokio pobūdžio prašymą, skundą ar pareiškimą, susijusį su nagrinėjamos bylos dalyku, jį svarstyti ir dėl jo priimti motyvuotą sprendimą.

Nagrinėjamu atveju kasatorius teigė, kad jo teisė į gynybą ir teisingą teismą buvo suvaržyta, kadangi pirmosios instancijos teismas netenkino jo prašymo ir neleido jam tiesiogiai dalyvauti teismo posėdžiuose. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje esantys duomenys patvirtina, jog pirmame teismo posėdyje (kuris buvo atidėtas) kasatoriaus gynėjas prašė, kad jo ginamasis būtų pristatytas į kitus teismo posėdžius, o per kitą posėdį pats kasatorius išreiškė pageidavimą būti pristatytas ir teismas tokius gynėjo ir kasatoriaus prašymus atmetė, nurodydamas, kad tokią posėdžio organizavimo tvarką nustato BPK ir šis prašymas jau buvo išspręstas. Pasak teisėjų kolegijos, nors toks teismo sprendimas ir nebuvo išsamiau motyvuojamas, tačiau šiuo konkrečiu atveju nėra pagrindo teigti, kad pirmosios instancijos teismas pažeidė pareigą svarstyti proceso dalyvių prašymus ir motyvuoti savo sprendimą, kadangi byloje esantys duomenys nepatvirtina, kad kasatorius ir jo gynėjas patys būtų pateikę bent kokius savo prašymų motyvus. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad BPK 246 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kaltinamojo, kuris yra laikomas areštiniėje, kardomojo kalinimo ar pataisos įstaigoje, dalyvavimas teismo posėdyje gali būti užtikrinamas garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis. Ši norma nenustato išimčių, dėl kurių tokia suimto ar bausmę atliekančio kaltinamojo dalyvavimo posėdyje tvarka negalėtų būti taikoma, ir sprendimą dėl tokios tvarkos palieka bylą nagrinėjančio teismo diskrecijai. Dėl to, teisėjų kolegijos nuomone, nėra pagrindo teigti, kad pirmosios instancijos teismas, atmesdamas nemotyvuotą kasatoriaus prašymą jį pristatyti į teismo posėdžius, pažeidė BPK reikalavimus.

Kartu teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad viso teismo proceso metu, taip pat ir nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme, kasatoriui buvo užtikrinamas gynėjo dalyvavimas. Kai buvo gauti duomenys, kad nuteistojo gynėjui sustabdyta teisė užsiimti advokato praktika, teismas nusprendė bylos nenagrinėti ir padarė pertrauką, sudarydamas galimybę kasatoriui pasikviesti kitą gynėją, o to nepadarius, pats paskyrė valstybės garantuojamos teisinės pagalbos parinktą gynėją. Taigi teismas ėmėsi visų įmanomų priemonių, kad kasatoriui būtų užtikrinta teisė į gynybą. Byloje nėra duomenų, kad kasatoriui ar jo gynėjui būtų varžomos galimybės pasinaudoti BPK 21 straipsnio 3 dalyje ar 48 straipsnio 1 dalyje nurodytomis teisėmis, tame tarpe ir teise reikšti prašymus – nors pirmosios instancijos teisme posėdžiai vyko ne vieną kartą (jie buvo atidedami ar daromos pertraukos), nei pats kasatorius, nei jo gynėjas nepateikė prašymų ar pareiškimų, kad kažkoku būdu varžomos jų teisės į gynybą ir bendravimo konfidencialumas. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nuteistasis, dalyvaudamas teismo posėdžiuose vaizdo konferencijos būdu,

apklausiamiems asmenims užduodavo klausimus, teikdavo paaiškinimus dėl tiriamų įrodymų, pats buvo apklausiamas ir davė parodymus. Tai rodo, kad jis aktyviai dalyvavo teismo posėdžiuose ir nėra pagrindo daryti išvadą, kad jo teisės dėl tokio dalyvavimo posėdžiuose būdo galėjo būti suvaržytos.

Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad, nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, kasatorius, jo paties ir gynėjo prašymu buvo pristatytas į teismo posėdį, kur jam negalėjo kilti kliūčių bendrauti tiesiogiai su savo gynėju, dalyvauti atliekant įrodymų tyrimą apeliacinės instancijos teisme, tiesiogiai užduoti klausimus apklausiamiems asmenims, taip pat ir asmeniui, kurio parodymai, pagal kasacinio skundo argumentus, buvo lemiami priimant kasatoriui nepalankų nuosprendį. Taigi, apeliacinės instancijos teismas ne tik atsakė į visus nuteistojo ir jo gynėjo apeliacinių skundų argumentus dėl nurodomo teisės į gynybą pažeidimo, bet ir ėmėsi priemonių, kad tokie pažeidimai, jei ir būtų buvę padaryti, būtų ištaisyti ir neliktų jokių abejonių dėl tokių pažeidimų padarymo.

Atsižvelgdamas į nutartyje išdėstytus argumentus, kasacinis teismas atmetė nuteistojo kasacinį skundą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-266-719/2019

III. CIVILINĖS BYLOS

Šeimos teisė

Dėl reikalavimo nutraukti santuoką jurisdikcijos

Ieškovė, Nyderlandų Karalystės pilietė, kurios gyvenamoji vieta yra Lietuvos Respublikoje, prašė nutraukti jos ir atsakovo, Egipto Arabų Respublikos piliečio, Egipte sudarytą santuoką. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį paliko nenagrinėtą, kai ieškovė neištaisė nustatytų ieškinio trūkumų ir nepateikė teismui įrodymų, jog šalių sudaryta santuoka yra pripažinta galiojančia Lietuvoje.

Kasacinis teismas, atsižvelgęs į tai, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai nenumato galimybės įtraukti į apskaitą Lietuvoje užsienio valstybių piliečių sudarytą santuoką užsienio valstybėje, o Nyderlandų Karalystėje tai atlikti nedalyvaujant atsakovui galimybės nėra, pažymėjo, jog, nagrinėjant šį klausimą iš naujo, turi būti sprendžiama dėl teisinio pagrindo nagrinėti santuokos nutraukimo klausimą iš esmės taikant ne tik Lietuvos Respublikos teisės aktus, bet ir tarptautinės teisės normas. Aplinkybė, kad užsienio valstybės piliečių užsienio valstybėje sudaryta santuoka nėra registruota Lietuvoje, nereiškia, kad ji laikoma negaliojančia ir teismas negali šios aplinkybės vertinti sprenddamas santuokos nutraukimo klausimą.

Kasacinis teismas nurodė, kad tais atvejais, kai bylos šalys yra skirtingų valstybių piliečiai ir (ar) gyvena skirtingose valstybėse, teismas, sprenddamas, ar byla jam yra teisinga, visų pirma turi nustatyti sprendžiamą klausimą ir jam taikytiną teisės aktą. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) LIX skyriaus nuostatos taikomos tik tada, jei tarptautinė sutartis, kurios dalyvė yra Lietuvos Respublika, atitinkamų santykių nereglamentuoja kitaip. Tais atvejais, kai į Lietuvos teismą kreipiasi asmuo dėl santuokos nutraukimo ir su tuo susijusių klausimų išsprendimo, teismas visų pirma turi įvertinti, ar gali būti taikomos Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 (toliau – reglamentas „Briuselis II bis“) nustatytos jurisdikcijos taisyklės. Tik tuo atveju, jei nė viena jų negali būti taikoma, teismas vadovaujasi arba tarptautinės teisinės pagalbos sutartimis, kurių šalys yra Lietuvos Respublika ir kita su ginču susijusi valstybė, arba nacionaline teise.

Ieškovė kreipėsi dėl santuokos nutraukimo į Lietuvos teismą, nurodydama, kad ji šioje valstybėje turi įprastinę gyvenamąją vietą. Vienas iš reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnyje išdėstytų jurisdikcijos pagrindų yra pareiškėjo nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu jis arba ji ten gyvena ne trumpiau kaip metus iki pareiškimo padavimo. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad reglamente „Briuselis II bis“ įtvirtintas nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijus negali būti

siejamas su nuolatinės gyvenamosios vietos institutu nacionalinėje teisėje, todėl taikant reglamentą „Briuselis II bis“ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.12 straipsnis neturėtų būti taikomas. Teismas, siekdamas nustatyti, ar turi jurisdikciją spręsti šį klausimą, visų pirma turi patikrinti, ar yra nors vienas reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnyje nustatytas pagrindas nagrinėti šį ginčą. Tik tuo atveju, jei negalima pritaikyti nė vieno iš reglamente „Briuselis II bis“ nustatytų jurisdikcijos pagrindų, teismas gali taikyti CPK nustatytas tarptautinės jurisdikcijos taisykles (šiuo atveju, Lietuva ir Egiptas neturi jokios bendradarbiavimo sutarties tokio pobūdžio klausimams spręsti). Tuo atveju, jei teismas nustatys turįs jurisdikciją nagrinėti šį ginčą, santuokos nutraukimo klausimui taikytiną teisę nustatys pagal CK 1.29 straipsnį. Ieškovė teigia, kad ji su sutuoktiniu neturėjo nuolatinės bendros gyvenamosios vietos, todėl tuo atveju, jei Lietuvos teismas nustatytų turįs jurisdikciją spręsti santuokos nutraukimo klausimą, jis turėtų patikrinti šias aplinkybes, kad, joms pasitvirtinus, galėtų taikyti Lietuvos teisę.

Kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir atnaujino ieškovei terminą atskirajam skundui dėl nutarties, kuria buvo nustatyta pašalinti ieškinio trūkumus, paduoti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329-687/2019

Daiktinė teisė

Dėl nuosavybės teisės į statomą daiktą įgijimo

Ieškovas, be kitų reikalavimų, prašė pripažinti, kad jis yra inžinerinių tinklų, statomų pagal jam išduotą statybos leidimą, statytojas ir bendraturtis. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad naujo statinio statytoju gali būti pripažįstamas tik toks asmuo, kuris atitinka šias sąlygas: 1) investuoja lėšas į statybą ir kartu įgyvendina užsakovo teises; 2) turi statybą leidžiantį dokumentą (kai jis privalomas); 3) teisėtu pagrindu valdo žemės sklypą, kuriame statomas statinys (ketinama vykdyti statybas). Visos šios sąlygos nurodytos kaip vienodai teisiškai reikšmingos. Dėl to kasacinis teismas pripažino nepagrįstu kasacinio skundo teiginį, jog esminė sąlyga asmenį pripažinti statytoju yra statybą leidžiančio dokumento ir žemės sklypo turėjimas.

Jeigu statytojas neatitinka Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje nustatyto bent vieno privalomojo reikalavimo statytojo teisei įgyvendinti, statyba yra draudžiama (Statybos įstatymo 3 straipsnio 5 dalis). Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad atitiktis viešosios teisės reikalavimams savaime nesukuria asmens teisių į nuosavybę, nes nuosavybei įgyti būtina atitiktis nuosavybės teisių atsiradimo pagrindus nustatančioms teisės normoms (CK 4.47 straipsnis). Siekdami kuriamą daiktą įgyti bendrosios dalinės nuosavybės teise, jį kuriantys asmenys turi prisidėti savo lėšomis ir (ar) darbu bei tarpusavyje suderinti valią dėl teisių ir pareigų pasiskirstymo. Byloje teismų nustatyta, kad ieškovas neprisidėjo lėšomis ar darbu prie ginčo inžinerinių tinklų statybos, atsisakė finansuoti jų statybą, davė sutikimą atlikti darbus kitiems statytojams savo lėšomis, nekėlė jokių sąlygų dėl nuosavybės teisės įgijimo į statybos darbų rezultatus ir naudojimosi atsakovų pagamintais daiktais. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad ieškovas, turėdamas statytojo teises ir pareigas, atsisakė jas įgyvendinti ir neįgijo nuosavybės teisių į kitų statytojų veiksmais ir lėšomis sukurtą (kuriamą) daiktą, netapo šio bendraturčiu. Taigi CK 4.40 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta prezumpcija, jog žemės sklypo savininkui nuosavybės teise priklauso ant žemės sklypo esantys statiniai bei jų priklausiniai ir kiti nekilnojamieji daiktai, šioje byloje buvo paneigta.

Konstatavęs, kad teismai pagrįstai sprendė, jog ieškovas negali būti pripažįstamas įgijusiu bendrosios dalinės nuosavybės teisę į ginčo inžinerinius tinklus šių pagaminimo (statybos) būdu ir nėra jų bendraturtis, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-342-701/2019

Dėl atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės

Ieškovas prašė atidalyti žemės sklypą iš bendrosios dalinės nuosavybės pagal jo pateiktą projektą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė, nusprendę, kad ieškovo siūlomas atidalijimo variantas prieštarautų Statybos techninio reglamento reikalavimams dėl užstatymo tankio.

Kasacinis teismas konstatavo, kad teismai išvadas dėl ieškovo teisės atidalyti savo žemės sklypo dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės ribojimo parėmė netinkamu teisiniu pagrindu, t. y. ne įstatymu, o žemesnės teisinės galios aktu. Tačiau šis teismų procesinių sprendimų motyvavimo trūkumas pats savaime nelemia pačių išvadų ydingumo. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo 20 straipsnio 6 dalies 3 punkte, be kita ko, nustatyta, kad miestų ir miestelių teritorijose savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintais žemės valdos projektais žemės sklypai padalijami, atidalijami, sujungiami ar perdalijami, išskyrus atvejus, kai tai draudžia įstatymai, ir jeigu keitimai nesiejami su žemės sklypų ribų ir ploto pakeitimu laisvoje valstybinėje žemėje ir nepažeidžiamas teritorijų planavimo dokumentuose nustatytas leistinas užstatymo tankis arba nekeičiamas faktinis užstatymo tankis. Kasacinio teismo vertinimu, šios įstatymo nuostatos aiškiai patvirtina, jog žemės sklypo atidalijimo galimybė yra siejama, be kita ko, su reikalavimu užtikrinti, kad, įgyvendinus žemės valdos projekto sprendinius, nebūtų pažeidžiamas leistinas ar nepakistų faktinis užstatymo tankis, jeigu jis faktiškai jau yra viršytas. Vadinas, faktinio užstatymo tankio padidėjimas yra įstatymo lygmeniu pripažįstamas juridinis faktas, sudarantis pagrindą riboti bendraturčio teisę atidalyti savo žemės sklypo dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės.

Kasacinis teismas sutiko su argumentais, jog neteisėtai pastatyto statinio plotas neturėtų būti įtrauktas į užstatymo plotą, kadangi neteisėtos statybos padariniai negali turėti įtakos klausimui dėl (ne)teisėtai pastatytais statiniais užstatyto žemės sklypo atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės išspręsti. Dėl to kasacinis teismas išaiškino, kad faktinis užstatymo tankis Teritorijų planavimo įstatymo 2 straipsnio 40 dalies ir 20 straipsnio 6 dalies 3 punkto prasme aiškintinas kaip teisėtai pastatytų pastatų ir stogą turinčių inžinerinių statinių antžemine dalimi užstatyto ploto, nustatomo pagal išorinių sienų ar kitų atitvarų projekciją į žemės paviršių, santykis su žemės sklypo plotu. Toks aiškinimas reiškia, kad, sprendžiant, ar egzistuoja įstatymo nustatytas pagrindas faktinio užstatymo tankio pokyčio aspektu riboti teisės atidalyti žemės sklypo dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės įgyvendinimą, turi būti tiriami ir vertinami teisėtai pastatytais statiniais užstatyto ploto ir žemės sklypo ploto faktinis santykis ir potencialus santykis.

Nustatęs, kad teismine tvarka yra nagrinėjamas ginčas dėl prašomame atidalinti sklype atsakovų pastatyto statinio teisėtumo, ir toje byloje nustatytos faktinės aplinkybės turės prejudicinę reikšmę šiai bylai, kasacinis teismas konstatavo esant privalomą bylos sustabdymo pagrindą. Dėl to teismų procesiniai sprendimai buvo panaikinti ir byla perduota pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-341-695/2019

Prievolių teisė

Dėl įskaitymo faktoringo teisiniuose santykiuose

Ieškovė (finansuotoja pagal faktoringo sutartį) prašė priteisti iš atsakovės (skolininkės) skolą, o atsakovė priešieškiniu prašė priteisti skolą iš ieškovės. Tarp ieškovės ir trečiojo asmens buvo pasirašyta sąskaitos finansavimo sutartis, pagal kurią ieškovė įsipareigojo perduoti trečiajam asmeniui pinigų sumą, mainais už trečiojo asmens turimą galiojančią piniginių reikalavimą. Užtikrindamas paskolų grąžinimą ieškovei, trečiasis asmuo perleido savo galiojančius piniginius reikalavimus į atsakovę (pirkėją) pagal medienos pirkimo–pardavimo sutartį. Ginčas kilo, kai atsakovė dėl trečiojo asmens patiektos netinkamos medienos kokybės, kurią ji perparduodavo galutiniam pirkėjui, atsisakė apmokėti dalį sąskaitų. Pirmosios instancijos teismas ieškinį ir priešieškinių atmetė. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį patenkino, priešieškinių atmetė. Byloje

buvo sprendžiama dėl pirkėjo (atsakovės) reikalavimo teisės pardavėjui (trečiajam asmeniui) dėl netinkamos kokybės produkcijos pagal pirkimo–pardavimo sutartį perdavimo ir pardavėjo teisės reikalauti kainos sumokėjimo įskaitymo galimybės, kai pardavėjo teisė reikalauti kainos sumokėjimo faktoringo sutarties pagrindu buvo perleista finansuotojui mainais už jo gautą finansavimą.

Kasacinis teismas nurodė, jog sprendžiant dėl galimybės atlikti finansuotojo pagal faktoringo sutartį iš kliento (pradinio kreditoriaus) įgyto reikalavimo skolininkui ir skolininko priešinio reikalavimo pradiniam kreditoriui įskaitymą, teisinę reikšmę turi pranešimo apie piniginio reikalavimo perleidimą finansuotojui gavimo momento nustatymas. Atsižvelgiant į CK 6.911 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą reglamentavimą, esant faktoringo teisiniams santykiams, skolininkas įgyja teisę įskaityti jo pardavėjui turimą priešinį reikalavimą į finansuotojo pareikštą reikalavimą tik tuo atveju, jei jis jį turėjo tuo momentu, kai gavo pranešimą apie reikalavimo perleidimą finansuotojui. Be to, skolininko turimas priešinis reikalavimas turi atitikti ir kitus jam keliamus kasacinio teismo praktikoje, aiškinant bendrąsias prievolių pasibaigimą įskaitymu reglamentuojančias teisės normas, suformuluotus apibrėžtumo, vykdytinumo, galiojimo, vienaarūšiškumo kriterijus.

Kasacinis teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad iki pranešimo apie reikalavimų perleidimą finansuotojai pagal ginčijamas sąskaitas atsakovė nebuvo įgijusi priešinio reikalavimo pradinei kreditori (pardavėjai pagal pirkimo–pardavimo sutartį) dėl netinkamos kokybės medienos produkcijos pagal pirkimo–pardavimo sutartį įsigijimo. Iš pateikto ginčo šalių susirašinėjimo elektroniniu paštu buvo nustatyta, jog atsakovė informavo ieškovę, kad perkant iš trečiojo asmens produkciją kaskart būna iki 15 procentų broko ir kad tikslus kokybės reikalavimų neatitinkančios medienos produkcijos kiekis bus žinomas po dviejų mėnesių, kai galutinis pirkėjas patikrins produkciją. Atsakovė savo priešinį reikalavimą dėl kokybės reikalavimų neatitinkančios medienos produkcijos apibrėžė po to, kai tapo žinoma kokybės reikalavimų neatitinkanti medienos produkcijos dalis. Iki to laiko atsakovės priešinis reikalavimas buvo neapibrėžtas, taip pat neatitiko kitų sąlygų, kurios yra būtinos, siekiant atlikti priešinių reikalavimų įskaitymą. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas sprendė, kad, nesant galimybės atlikti priešinių reikalavimų įskaitymą, atsakovė, gavusi finansuotojos reikalavimą, kuris jai buvo perleistas faktoringo sutarties pagrindu, turėjo jį įvykdyti, todėl apeliacinės instancijos teismas pagrįstai patenkino skolininkei pareikštą finansuotojos reikalavimą dėl prievolės įvykdymo.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog faktoringo sutartis nelemia pirkimo–pardavimo sutarties šalies pasikeitimo, o sukelia piniginę reikalavimo teisę turinčio kreditoriaus konkrečioje prievolėje, atsiradusioje pirkimo–pardavimo sutarties pagrindu, pasikeitimą, šiam perleidus turimą reikalavimo teisę finansuotojui, todėl pirkėjo priešinis reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo, kuris atsirado dėl netinkamos kokybės produkcijos perdavimo, turėtų būti reiškiamas pardavėjui, kuris atsako už perduotos produkcijos kokybę visą pirkimo–pardavimo sutarties galiojimo ir produkcijos garantinį laikotarpį. Dėl to kasacinis teismas pripažino pagrįsta bylą nagrinėjusių teismų padarytą išvadą, kad ieškovė nėra subjektas, kuriam pagal pareikštus atsakovės priešiškinio reikalavimus tenka atsakomybė dėl atsakovės patirtų nuostolių, gavus netinkamos kokybės produkciją, atlyginimo.

Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-339-219/2019

Sutarčių teisė

Dėl nuomininko pirmenybės teisės atnaujinti savivaldybei priklausančio turto nuomos sutartį

Ieškovė, be kitų reikalavimų, prašė pripažinti jos pirmumo teisę prieš kitus asmenis atnaujinti savivaldybei priklausančių negyvenamųjų patalpų nuomos sutartis. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad teisiniams santykiams, kuriuos reglamentuoja viešosios teisės normos, CK nuostatos taikomos tiek, kiek jų nereglamentuoja atitinkami įstatymai (CK 1.1 straipsnio 2 dalis). Todėl šalys, sudarydamos sutartį dėl valstybės (savivaldybės) turto nuomos, gali veikti laisvai tiek, kiek tai leidžiama specialiuosiuose šiuos santykius nustatančiuose įstatymuose. Valstybės materialiojo turto nuomos sutartims bendrosios CK įtvirtintos nuomos sutarčių šalių teisės ir pareigos bei nuomos sutarties pabaigą nustatančios normos taikytinos atsižvelgiant į specialų valstybės turto nuomos reglamentavimą. Vadinasi, savivaldybės taryba, įgyvendindama savivaldybei nuosavybės teise priklausančio turto savininko funkcijas, privalo vadovautis ir Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 9 straipsnyje įtvirtintu efektyvumo principu, pagal kurį sprendimais, susijusiais su valstybės ir savivaldybių turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, turi būti siekiama maksimalios naudos visuomenei, šiuo atveju – gauti kiek įmanoma didesnę nuomos mokestį. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, kad CK 6.482 straipsnyje įtvirtintas teisinis reguliavimas, pagal kurį nuomininkas, tvarkingai vykdęs pagal nuomos sutartį prisiimtas pareigas, pasibaigus sutarties terminui turi pirmenybės teisę palyginti su kitais asmenimis atnaujinti sutartį, kai yra nuomojamas savivaldybės turtas, gali būti taikomas ir viešas konkursas neorganizuojamas tik tais atvejais, kada yra užtikrinamas specialių savivaldybės turto nuomos santykius reglamentuojančių imperatyvių viešosios teisės normų, ir pirmiausiai Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 9 straipsnyje įtvirtintų principų, *inter alia*, efektyvumo principo, pagal kurį sprendimais, susijusiais su valstybės ir savivaldybių turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, turi būti siekiama maksimalios naudos visuomenei, laikymasis. Priešingu atveju turi būti skelbiamas savivaldybės turto nuomos viešas konkursas.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad didžiausią nuomos mokestį viešo konkurso metu pasiūlęs ir dėl to nuomos konkurso laimėtoju pripažintas asmuo įgyja teisę reikalauti, kad su juo būtų sudaryta nuomos sutartis. Todėl situacija, kai savivaldybės turto nuomos viešas konkursas organizuojamas turint tikslą tik nustatyti sąlygas ir kainą, kurią pasiūlys viešo konkurso būdu nustatytas laimėtojas, bet nesuteikiant jam teisės sudaryti nuomos sutartį, o sudarant (atnaujinant) nuomos sutartį su ankstesniu turto nuomininku, yra nesuderinama su teise.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-331-403/2019

Civilinio proceso teisė

Dėl Baltarusijos Respublikos notaro vykdomojo įrašo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje

Pareiškėja prašė pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijoje Baltarusijos Respublikos Minsko miesto notarės vykdomąjį įrašą. Lietuvos apeliacinis teismas prašymą patenkino.

CPK 809 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad šio kodekso nuostatos dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo *mutatis mutandis* (su būtiniais (atitinkamais) pakeitimais) taikomos kitų užsienio valstybių institucijų, kurios pagal kilmės valstybės įstatymus turi teisę spręsti Lietuvos Respublikos teisinės sistemos teismo kompetencijai priskirtus klausimus, sprendimams (aktams) pripažinti. Kasacinis teismas nurodė, kad notaro vykdomųjų įrašų pripažinimas ir leidimas vykdyti patenka į Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose Nr. 43-779 (toliau – Tarptautinė sutartis) taikymo sritį. Teismui, sprendžiančiam kitos valstybės teisingumo įstaigos sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą, priimant pareiškimą būtina atsižvelgti į tai, kokie dokumentai ir procedūros yra būdingi atitinkamam procesui, kuriame priimtas prašomas pripažinti sprendimas, o nepripažinimo pagrindai patikrinami atsižvelgiant į proceso, kuriame priimtas prašomas pripažinti sprendimas, ypatybes, įvertinant, ar atsakovui konkrečiame procese, atsižvelgiant į jo specifiką,

buvo užtikrintos procesinės teisių garantijos, kurioms apsaugoti skirtas atitinkamas nepripažinimo pagrindas.

Byloje nustatyta, kad atliktas notarės vykdomasis įrašas nebuvo įteiktas suinteresuotam asmeniui; apie notarės vykdomąjį įrašą jis sužinojo gavęs Lietuvos apeliacinio teismo pranešimą apie prašymo pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą Lietuvos Respublikoje bylos nagrinėjimą. Tarptautinės sutarties 59 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad pripažinti teismo sprendimą arba leisti jį vykdyti gali būti atsisakyta, jeigu padavęs prašymą asmuo arba atsakovas nedalyvavo procese dėl to, kad jiems arba jų įgaliotiniams (atstovams) nebuvo laiku ir nustatyta forma įteiktas šaukimas į teismą. Tarptautinėje sutartyje tiesiogiai nenustatyta galimybė ištaisyti procesinių dokumentų įteikimo trūkumus asmeniui apskundžiant sprendimą kilmės valstybėje, o Baltarusijos teisėje nustatytas 10 dienų notarinio veiksmo apskundimo terminas nuo sužinojimo apie atliktą notarinį veiksma. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad tokiomis aplinkybėmis net ir rūpestingam asmeniui, gavusiam iš Lietuvos apeliacinio teismo procesinių dokumentų siuntą, nėra akivaizdi tiek pati atitinkamo dokumento apskundimo galimybė, tiek tai, kad Lietuvoje vykstančio teismo proceso metu gali būti tikrinama ir tai, ar jis apskųs ta pačia dokumentų siunta jam įteiktus užsienio valstybėje išduotus dokumentus jų kilmės valstybėje.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad, nors Baltarusijos Respublikoje vykstančios notaro vykdomojo įrašo procedūros metu skolininkas nėra informuojamas apie prašymą tokį įrašą atlikti, vis dėlto toks įrašas riboja skolininko civilines teises, kaip jos suprantamos pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, todėl jam turi būti užtikrinama ir šios konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė kreiptis į teismą. Atsižvelgdamas į tai, kad suinteresuotas asmuo nebuvo informuotas apie pareiškėjos kreipimąsi į notarę dėl vykdomojo įrašo išdavimo, o jo galimybė kreiptis dėl vykdomojo įrašo ginčijimo per 10 dienų nuo jo išdavimo buvo labai ribota, kasacinis teismas sprendė, kad šių aplinkybių sutaptis sudaro pagrindą konstatuoti suinteresuoto asmens teisių pažeidimą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir atsisakė pripažinti ir neleido vykdyti Lietuvos Respublikoje Baltarusijos Respublikos Minsko miesto notarės atlikto ir išduoto vykdomojo įrašo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-345-916/2019

Dėl teismo procesinio sprendimo išaiškinimo ir vykdymo tvarkos pakeitimo

Atsakovė prašė pakeisti teismo sprendimo vykdymo tvarką, t. y. išdėstyti jai iš ieškovo priteistos pinigines kompensacijos mokėjimą, nustatant konkrečią kas mėnesį mokamą sumą. Atsakovė nurodė, kad teismas, priteisęs iš ieškovo kompensaciją už jam tenkanti didesnės vertės turtą, kompensacijos mokėjimą išdėstė dvejiems metams nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos, tačiau konkretaus kompensacijos mokėjimo grafiko nenustatė. Pirmosios instancijos teismas atsakovės prašymą tenkino iš dalies. Apeliacinės instancijos teismas prašymo netenkino ir išaiškino atsakovei, kad ji turi teisę kreiptis į teismą su prašymu išaiškinti nutartį dėl kompensacijos mokėjimo tvarkos.

Kasacinis teismas savo praktikoje jau buvo nurodęs, kad aiškindamas savo sprendimą teismas negali jo turinio aiškinti taip, jog būtų pakeista jo prasmė, be kita ko, prasminė elementų, sudarančių sprendimo turinį, visuma, argumentai, motyvai, kuriais remiantis priimtas sprendimas, taip pat kad jį priėmęs teismas negali aiškinti to, ko jis toje civilinėje byloje netyrė ir nekonstatavo. Įvertinęs nutartį, kuria priteista kompensacija, kasacinis teismas sprendė, kad šios nutarties motyvuojamoji ar rezoliucinė dalis dėl kompensacijos nėra suformuluota nesuprantamai ar dviprasmiškai, nes buvo nutarta kompensacijos mokėjimą išdėlioti, paskirstyti tam tikromis dalimis. Tačiau teismas netyrė, nevertino ir nenustatė, kokiais terminais kompensacija turi būti sumokėta, todėl mokėjimo grafiko nustatymas šiuo atveju būtų teismo sprendimo turinio keitimas. Dėl šių aplinkybių kasacinis teismas konstatavo, kad atsakovė, siekusi pakeisti teismo sprendimo vykdymo tvarką, priteistos kompensacijos mokėjimą išdėstant tam tikrais intervalais, pasirinko tinkamą savo teisių gynimo būdą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad nenustačius konkretaus kompensacijos mokėjimo grafiko, buvo pažeisti atsakovės teisėti lūkesčiai, nes nesant konkrečių prievolės vykdymo terminų, kyla didelė piktnaudžiavimo tikimybė. Ginčo nutartis dėl teismo sprendimo vykdymo išdėstymo, nors yra aiški, tačiau neapibrėžta, nekonkreči. Tokiu atveju atsakovė negali tikėtis, kokiais terminais jai kompensacija bus sumokėta, o ieškovui sudaromos sąlygos piktnaudžiauti ilgą laiką nevykdant teismo sprendimo. Kasacinis teismas pabrėžė, kad teismo sprendimas turi būti realiai įmanomas įvykdyti, todėl atsakovė turi teisę prašyti teismo pakeisti sprendimo vykdymo tvarką.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas be pagrindo nespėdė atsakovės prašymo dėl teismo sprendimo vykdymo išdėstymo, todėl šio teismo nutartį panaikino ir bylą perdavė apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-325-313/2019

Dėl teismo ir arbitražo kompetencijos atskyrimo bei arbitražinio susitarimo vertinimo

Ieškovė prašė teismo priteisti iš atsakovės skolą. Atsakovė teigė, jog šalys buvo susitarusios dėl arbitražinės išlygos, todėl ginčas sprendinamas arbitraže. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino, nustačius būvus arbitražinio susitarimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad sprendžiant dėl teismo ir arbitražo kompetencijos pasiskirstymo tais atvejais, kai inicijuojamas teismo procesas ir jame kyla ginčas dėl arbitražinės išlygos egzistavimo, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo (toliau – KAĮ) 19 straipsnio normos turi būti sistemiškai aiškinamos su teismo procesinius veiksmus reglamentuojančiomis CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkto, 296 straipsnio 1 dalies 9 punkto bei KAĮ 11 straipsnio 1 dalies normomis. Sisteminiis šių nuostatų aiškinimas leidžia priėti prie išvados, kad tuo atveju, kai kreipimosi į teismą metu yra pradėtas arbitražo procesas, teismas, remdamasis KAĮ 19 straipsnyje įtvirtintu arbitražo kompetencijos-kompetencijos principu, užtikrina galimybę pačiam arbitražui priimti sprendimą dėl kompetencijos nagrinėti bylą, todėl šio klausimo nenagrinėja iki tol, kol dėl jo nenuspręs arbitražas. Arbitražo priimtą šiuo klausimu sprendimą vėliau gali peržiūrėti kompetentingas valstybės teismas. Tuo atveju, kai reikalavimas pareiškiamas tik teisme, teismas turi pareigą CPK nustatyta tvarka išspręsti ieškinio priėmimo klausimą, kartu spręsti, ar jis turi pareigą šalis nukreipti į arbitražą (CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktas). Šiam klausimui išspręsti, būtina nustatyti, ar egzistuoja arbitražinė išlyga. Dėl to ginčas dėl arbitražinės išlygos egzistavimo, šalims nepasinaudojus teise pradėti arbitražo procesą, savaime nepašalina teismo pareigos nuspręsti dėl savo jurisdikcijos nagrinėti bylą, o tai yra neatsiejamai susiję su tuo, kad teismas turi vertinti arbitražinį susitarimą.

Bylos šalys nebuvo sudariusios vienos bendros rašytinės krovinių pervežimo sutarties; dėl kiekvienos atskiros paslaugos jos susitardavo apsikeisdamos dokumentais: standartiniu užsakymu ir užsakymo patvirtinimu. Taigi šalių sutartimi dėl pervežimo laikytini abu dokumentai, kurie reikšmingi nustatant šalių valią, jų tarpusavio susitarimo esmę ir turinį. Nors kiekviename atsakovės pateiktame užsakyme buvo nustatyta sąlyga dėl ginčo sprendimo arbitraže, tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad sutartinių santykių sąlygas išdėčius keliuose dokumentuose, šalių valia dėl tokios sąlygos pripažįstama suderinta tik tuomet, kai kita sutarties šalis pritaria tokiai pasiūlytai sutarties sąlygai. Kadangi atsakovės parengtas standartinis užsakymų tekstas nebuvo besąlygiškai priimtas (pateikdama standartizuotą užsakymo patvirtinimą, ieškovė nurodydavo sąlygas, kurioms esant laiko sutartį sudaryta), tai laikytina, kad šalių sutartinių santykių turinį sudarė sutampančios susitarimų sąlygos (CK 6.179 straipsnis). Nesant sutapties dėl susitarimo dėl arbitražinės išlygos, kasacinis teismas sprendė, kad bylos įrodymai nepatvirtina šalių susitarimo visus tarpusavio ginčus spręsti arbitraže. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-343-916/2019

Dėl teisės kreiptis į teismą

Ieškovė (viešoji įstaiga kartingo klubas) prašė teismo pripažinti neteisėtu ir panaikinti atsakovės (Lietuvos kartingo federacijos, toliau – LKF) tarybos nutarimą ir LKF arbitražo teismo sprendimus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė priimti ieškinį, padarę išvadą, kad pagal šalių sudarytą arbitražinį susitarimą ginčus, iškilusius LKF varžybose, yra įtvirtinta spręsti išimtinai LKF arbitraže.

Remdamasis LKF įstatais, kasacinis teismas sprendė, kad LKF arbitražas yra atsakovės, kaip juridinio asmens, organas, veikiantis pagal to paties juridinio asmens kolegialaus valdymo organo patvirtintus nuostatus ir atskaitingas visuotiniam narių susirinkimui – kitam to paties juridinio asmens organui. Tuo tarpu pagal Komercinio arbitražo įstatymo 3 straipsnio 6 dalį arbitražo procedūros reglamentas – nuolatinės arbitražo institucijos patvirtintos taisyklės, kuriomis vadovaujamosi nagrinėjant ir sprendžiant ginčus arbitraže. Pagal to paties įstatymo 5, 8 straipsnių nuostatas nuolatinė arbitražo institucija yra ribotos atsakomybės juridinis asmuo, kurio teisinė forma yra nuolatinė arbitražo institucija, kuri pati patvirtina arbitražo procedūros reglamentą ir veikia vadovaudamasi nepriklausomumo principu. Be to, kai šalių susitarimu ginčo sprendimo procedūros neorganizuoja nuolatinė arbitražo institucija, gali būti sudaromas *ad hoc* arbitražas (Komercinio arbitražo įstatymo 3 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgdamas į šių normų analizę, kasacinis teismas konstatavo, kad: 1) LKF arbitražo veiklos teisinis pagrindas yra Lietuvos kartingo federacijos vidaus dokumentai, jis neveikia pagal arbitražą reglamentuojančius teisės aktus; 2) LKF arbitražas yra ne nuolatinė arbitražo institucija, kaip savarankiškas subjektas, o asociacijos organas, atskaitingas kitam asociacijos organui – visuotiniam narių susirinkimui, jam nebūdingos instituciniam arbitražui įprastos nešališkumo ir nepriklausomumo garantijos; 3) šio arbitražo arbitrų kolegijos nariai nėra tiesiogiai ar netiesiogiai skiriami ginčo šalių konkrečiam ginčui išnagrinėti, kaip tai nustatyta Komercinio arbitražo įstatyme, bet yra renkami kelerius metus trunkančiai kadencijai; 4) pagal LKF arbitražo teismo nuostatus procesas neatitinka įprastinės arbitražo proceso eigos. Taigi LKF arbitražas, nepaisant LKF įstatuose jo pavadinime nurodyto žodžio „arbitražas“ (o nuostatuose – „arbitražo teismas“), yra LKF, kaip juridinio asmens, kurio teisinė forma – asociacija, organas, kurio sprendimai gali būti skundžiami teismui (CK 2.82 straipsnio 4 dalis).

Kasacinis teismas nurodė, kad ginčo metu galiojusi Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo 51 straipsnio 1 dalies nuostata, kad atitinkamos sporto šakos taisyklėse gali būti nustatyta išankstinė ginčų sprendimo ne teisme tvarka, LKF įstatų turinys ir tai, kad LKF arbitražo sprendimai gali būti skundžiami teismui, teikia pagrindą daryti išvadą, jog LKF vidaus dokumentuose yra nustatyta ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka; šia ieškovė pasinaudojo LKF tarybos nutarimą apskųsdama LKF arbitražui, o pastarasis ginčą išnagrinėjo priimdamas šioje byloje ginčijamą sprendimą. Aplinkybė, kad LKF įstatuose nurodyta, jog LKF arbitražas yra galutinė instancija, įgaliota spręsti kartingo sporto ginčus, nesudaro pagrindo teigti, kad šiame įstatų punkte yra įtvirtinta arbitražinė išlyga – susitarimas perduoti ginčą spręsti arbitražo teismui. Dėl to kasacinis teismas skundžiamas nutartis panaikino ir ieškinio priėmimo klausimą perdavė iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-324-421/2019

Dėl teisėjo nešališkumo

Kasaciniame skunde buvo keliamas teisėjo nešališkumo klausimas. Atsakovė teigė, kad bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismo teisėjas buvo šališkas, kadangi jis ir du ieškovės darbuotojai ne vienerius metus yra to paties medžiotųjų ir žvejų klubo nariai; teisėjas nagrinėjant bylą šios informacijos atsakovei neatskleidė ir ji dėl to negalėjo pareikšti potencialaus nušalinimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad bylą nagrinėjęs teisėjas, atsižvelgdamas į Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimus, yra deklaravęs savo narystę medžiotųjų ir žvejų klube, o atsakovės minimi ieškovės darbuotojai taip pat yra deklaravę sąsajas su šiuo klubu. Šie ieškovės darbuotojai, nors ir užimantys vadovaujančias

pareigas, nėra jos valdymo organo nariai, jie nedalyvavo bylos nagrinėjime teisme. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad atsakovė neįrodinėjo šių darbuotojų asmeninio suinteresuotumo tuo, kad valstybės institucijos, kurioje jie dirba, ieškinyms būtų patenkintas, taip pat neįrodinėjo ir to, kad bylos nagrinėjimo ir sprendimo priėmimo laikotarpiu bylą nagrinėjęs teisėjas buvo susitikęs su šiais asmenimis ar bendravo. Įvertinęs šias aplinkybes, kasacinis teismas sprendė, kad pirmosios instancijos teismo teisėjo sąsaja su ieškove nagrinėjamu atveju yra pernelyg silpna, kad sudarytų teisinį pagrindą daryti išvadą dėl teismo šališkumo egzistavimo.

Pasisakydamas dėl atsakovės argumentų, jog teismo šališkumą patvirtina ir teisėjo atsisakymas tenkinti atsakovės prašymą skirti ekspertizę, kasacinis teismas pažymėjo, kad procesinių veiksmų atlikimas bei atitinkamų procesinių sprendimų priėmimas savaime negali būti vertinamas kaip teisėjo (teisėjų) šališkumo bei suinteresuotumo bylos baigtimi įrodymas. Nesutikdamas su atitinkamais teismo procesiniais sprendimais, asmuo turi teisę pasinaudoti civilinio proceso įstatyme nustatytais teismo procesinio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės formomis – apeliacija, kasacija, proceso atnaujinimo institutu. Šiuo atveju atsakovė nutartį atsisakyti tenkinti jos prašymą skirti ekspertizę apskundė apeliacine tvarka ir bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas konstatavo šio pirmosios instancijos teismo procesinio sprendimo teisėtumą bei pagrįstumą. Kadangi kasaciniame skunde nebuvo pateikta argumentų, paneigiančių šią išvadą, kasacinis teismas padarė išvadą, jog apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sprendė, jog pirmosios instancijos teismas, atsisakydamas tenkinti atsakovės prašymą skirti ekspertizę, nebuvo šališkas.

Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes kasacinis teismas nenustatė tokio pobūdžio ir laipsnio pirmosios instancijos teismo teisėjo bei ieškovės darbuotojų santykių, kuriems esant būtų galima konstatuoti teismo nešališkumo trūkumą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-330-916/2019

Bankroto teisė

Dėl fizinio asmens bankroto proceso pabaigos, pasibaigus mokumo atkūrimo plano terminui ir nepardavus šiam asmeniui priklausančio nekilnojamojo turto

Pareiškėjai (bankrutuojantys fiziniai asmenys) kreipėsi į teismą, prašydami įpareigoti bankroto administratorę nutraukti vykdomas ar ketinamas vykdyti pareiškėjų turto varžytynes ir imtis bankroto proceso pabaigos dokumentų rengimo, kadangi fizinių asmenų mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo terminas jau yra suėjęs. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai leido bankroto administratoriui du mėnesius nuo nutarties priėmimo dienos tęsti nekilnojamojo turto pardavimą supaprastinta tvarka, o po šio termino pradėti bankroto proceso užbaigimo veiksmus.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad, vykdamas bankroto procedūras ir siekiant bankroto teisiniu reguliavimu nustatytų tikslų, svarbus ne vien tik bankrutuojančių fizinių asmenų, bet ir kreditorių sąžiningas elgesys ir jų pastangos visomis įmanomomis priemonėmis pasiekti minėtų tikslų. Pagal Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą (toliau – FABĮ) dvejose varžytynėse nepardavus skolininko turto, kreditorių susirinkimui tenka pareiga nustatyti turto kainą vėliau vyksiančiose varžytynėse (FABĮ 27 straipsnio 2 dalis), o po dvejų neįvykusių varžytynių įkaito turėtojas turi teisę perimti turtą už varžytynėse nustatytą kainą (FABĮ 27 straipsnio 5 dalis). Taigi kreditoriai, o ypač kreditorius, kuris yra įkaito turėtojas, mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo metu turi galimybę ir nuožiūrą įgyvendinti savo turimus kreditoriaus reikalavimus. Todėl tuo atveju, kai kreditoriai nepajėgia per trejų metų laikotarpį nustatyti tokios realizuotino turto kainos, kad įvyktų varžytynės, arba nesant galimybės realizuoti to turto varžytynių būdu, ir kreditoriams atsisakius perimti šį turtą savo nuosavybėn, laikytina, kad jie patys neįvykdo savo turimų pareigų arba įkaitą turintys kreditoriai neįgyvendina savo teisių. Kasacinis teismas išaiškino, kad toks kreditorių elgesys, kai pastarieji neįgyvendina savo teisių realizuoti arba perimti turtą per trejų metų laikotarpį, iš esmės yra prilygintinas reikalavimų į tą turtą atsisakymui FABĮ 30 straipsnio 2 dalies 3 punkte įtvirtintos taisyklės prasme, nes mokumo atkūrimo planas turi būti įgyvendintas laikantis

jam nustatyto termino. Tai reiškia, kad kreditoriai negali savo pasyviu elgesiu nerealizuoti įkeisto turto už tokią kainą, kuri nėra paklausi rinkoje, ir taip stabdyti ar net reikalauti nutraukti skolininkų mokumo atkūrimo procesą. Kasacinis teismas konstatavo, kad, kreditoriams neįvykdžius pareigos nustatyti dvejose varžytynėse neparduoto turto kainą bei atsisakius perimti nekilnojamąjį turtą natūra, turi būti fiksuojamas mokumo atkūrimo plano įvykdymo momentas ir kartu kreditoriaus atsisakymas likusios savo reikalavimo dalies.

Pagal FABĮ nuostatas mokumo atkūrimo plano įgyvendinimas ir bankroto pabaiga siejama ne vien tik su fizinių asmenų pastangomis įgyvendinti planą ir kaip galima daugiau atsiskaityti su kreditoriais, bet ir su pačių kreditorių aktyviu dalyvavimu bankroto procese. Todėl paskutinio plane nustatyto mokėjimo negalima besąlygiškai sieti nei su paskutine įmoka pagal plane nustatytą grafiką, nei su būtinybe parduoti nekilnojamąjį turtą, o tikslinga pagal konkrečias aplinkybes įvertinti tiek bankrutuojančių fizinių asmenų, tiek ir kreditorių veiksmus, siekiant bankroto bylos pabaigos. Kasacinis teismas pabrėžė, kad visais atvejais, suėjus nustatytam plano įgyvendinimo terminui (ir teismui jo nepratęsus), bankroto byla turi būti baigiama arba bankroto procesas nutraukiamas.

Atsižvelgdamas į byloje nustatytas aplinkybes, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2019

Darbo teisė

Dėl darbo užmokesčio mobiliam darbuotojui

Ieškovas (tarptautinių krovinių vežimo transporto priemonės vairuotojas) prašė priteisti iš atsakovės (darbdavės) darbo užmokesį. Savo reikalavimus ieškovas grindė tuo, kad darbdavė nesumokėjo už viršvalandinį ir nakties darbą, darbą poilsio ir švenčių dienomis. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino iš dalies.

Byloje nustatyta, kad ieškovas veždavo krovinius į Rusijos Federaciją ir Kazachstaną, per tranzitines valstybes (Baltarusiją, Ukrainą), kurios nėra Europos Sąjungos ir Europos ekonominės erdvės šalys. Kasacinis teismas pažymėjo, kad bylą nagrinėję teismai be pagrindo taikė 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 561/2006 dėl tam tikrų su kelių transportu susijusių socialinių teisės aktų suderinimo ir iš dalies keičiančio Tarybos reglamentus (EEB) Nr. 3821/85 ir (EB) Nr. 2135/98 bei panaikinančio Reglamentą (EEB) Nr. 3820/85 nuostatas, nors turėjo taikyti AETR (Europos šalių susitarimą dėl kelių transporto priemonių ekipažų, važinėjančių tarptautiniais maršrutais, darbo), nes paminėtos valstybės yra AETR šalys.

Spręsdamas dėl mokėjimo už viršvalandinį darbą, kasacinis teismas pažymėjo, jog pirminis požymis, apibūdinantis viršvalandinį darbą, yra darbuotojui nustatytos darbo laiko trukmės vykdant jam pavestas darbo funkcijas viršijimas. Vis dėlto nustatytos darbo laiko trukmės viršijimo faktas pats savaime nėra pakankamas konstatuoti, kad ieškovas Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) prasme dirbo viršvalandinį darbą, už kurį turi būti mokamas padidinto tarifo darbo užmokesčio. Pagal kasacinio teismo praktiką viršvalandiniai darbai dirbami darbdavio nurodymu arba su darbdavio žinia, o darbuotojo buvimas darbe, viršijantis jam nustatytą darbo laiko trukmę, savaime nereiškia viršvalandinio darbo. Būtent ieškovas turi įrodyti, kad jis gavo nurodymą dirbti viršvalandžius, o ne atsakovė įrodinėti tokio nurodymo nebuvimą. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, jog bylą nagrinėję teismai priėjo prie pagrįstos išvados, kad, ieškovui neįrodžius viršvalandinio darbo faktų, nėra pagrindo spręsti dėl padidinto tarifo darbo užmokesčio už tokį darbą mokėjimo.

Tačiau kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad apeliacinės instancijos teismas, spręsdamas dėl darbo užmokesčio už nakties darbą mokėjimo, be pagrindo rėmėsi kasacinio teismo praktika, aiškinančia apmokėjimą už viršvalandinį darbą. Nepaisant panašumo dėl nukrypimo nuo normalių darbo sąlygų, jie yra skirtingi darbo teisės institutai. Naktinis krovinių vežimo transporto priemonės vairuotojo, kaip mobiliojo darbuotojo, darbas nėra draudžiamas, tačiau transporto priemonės

vairuotojas ne visais darbo naktį atvejais turi teisę reikalauti atitinkamų mokėjimų už tokį darbą – tokio darbuotojo teisė gauti tam tikras išmokas ribojama tais atvejais, jeigu transporto priemonės vairavimas naktį kelia grėsmę saugiam eismui keliuose (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr. 587 patvirtintų Darbo ir poilsio laiko ypatumų ekonominės veiklos srityse (toliau – Darbo ir poilsio laiko ypatumai) 11.5 punktas, AETR 11 straipsnio 3 dalis). Būtent darbdavys, būdamas atsakingas už tinkamą darbuotojų darbo organizavimą, atsisakydamas mokėti už tokį darbą, turi pareigą įrodyti, jog darbuotojo darbas naktį kėlė grėsmę saugiam eismui keliuose. AETR ir Darbo ir poilsio laiko ypatumų nuostatos patvirtina, kad darbdavys yra tas subjektas, kuris privalo tinkamai organizuoti darbuotojų darbą, ir jam šios prievolės vykdymo aspektu tiek, kiek susiję su mobiliam darbuotojui nustatytą darbo ir poilsio laiko trukmės reikalavimų užtikrinimu, tenka tokios pozityviosios pareigos: 1) informuoti mobilųjį darbuotoją apie jam, kaip transporto priemonės vairuotojui, taikomus darbo ir poilsio laiko trukmės reikalavimus; 2) užtikrinti, kad mobiliojo darbuotojo darbo grafikas atitiktų nustatytus darbo ir poilsio laiko trukmės reikalavimus; 3) nuolat kontroliuoti, kaip mobilusis darbuotojas laikosi jam taikomų darbo ir poilsio laiko trukmės reikalavimų; 4) reaguoti į nustatytus darbo ir poilsio laiko trukmės reikalavimų pažeidimus, t. y. pašalinti identifikuotus pažeidimus ir imtis prevencinių priemonių, kurios užkirstų kelią naujiems pažeidimams atsirasti. Kasacinis teismas konstatavo, kad teismai netyrė ir nevertino, ar atsakovė vykdė pirmiau įvardytas pareigas, dėl to atmetė šį ieškovo reikalavimą nenustatę visų reikšmingų faktinių aplinkybių.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, jog teismai netyrė ir nevertino, kokios savaitės dienos, ieškovo darbo grafiko duomenimis, buvo patvirtintos kaip poilsio dienos ir ar ieškovas dirbo savo poilsio dienomis, todėl ieškovo reikalavimą priteisti užmokestį už darbą poilsio dienomis atmetė nenustatę reikšmingų aplinkybių.

Pasisakydamas dėl užmokesčio už darbą švenčių dienomis, kasacinis teismas pažymėjo, jog ieškovo, kaip transporto priemonės vairuotojo, darbas pagal savo pobūdį nepriskirtinas tiems darbams, kurie DK 162 straipsnio 2 dalies (2002 m. DK redakcija) prasme gali (turi) būti atliekami ir švenčių dienomis. Kita vertus, tai nereiškia, kad ieškovas vien dėl šios priežasties neturi teisės gauti padidinto tarifo darbo užmokestį už savo darbo funkcijų vykdymą švenčių dienomis. Kasacinio teismo nuomone, teismai, sprenddami dėl darbo užmokesčio už darbą švenčių dienomis mokėjimo, be pagrindo suabsoliutino atsakovės nurodytas nežinojimo apie ieškovo darbą švenčių dienomis ir sutikimo dirbti tokiomis dienomis nedavimo aplinkybes, nors atsakovė, pagal pareigas neužtikrinusi tinkamo ieškovo darbo organizavimo, neturi teisės remtis tokiomis faktinėmis aplinkybėmis kaip teisėtu atsisakymo mokėti padidinto tarifo darbo užmokestį ir už darbą švenčių dienomis pagrindu. Teismai netyrė ir nevertino, ar atsakovė vykdė pirmiau įvardytas pareigas, be kita ko, ar kontroliavo, kaip ieškovas laikosi jam privalomų darbo ir poilsio laiko trukmės reikalavimų, ir ar ieškovas konkrečiomis švenčių dienomis savo darbo funkcijas vykdė nepaisydamas atsakovės nurodymų.

Atsižvelgdamas į byloje nustatytas aplinkybes, kasacinis teismas paliko nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria atmestas ieškovo reikalavimas priteisti darbo užmokestį už viršvalandinį darbą, o bylos dalį dėl kitų ieškovo reikalavimų perdavė apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-359-701/2019

Viešieji pirkimai

Dėl tiekėjų teisės verstis veikla vertinimo, kai atitinkamas kvalifikacijos reikalavimas nebuvo iš anksto išviešintas konkurso sąlygose

Ieškovė prašė panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimus, kuriais buvo atmestas ieškovės pasiūlymas ir sudaryta nauja laimėtojų eilė. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio netenkino. Byloje buvo sprendžiamas klausimas, kaip vertinti ieškovės pasiūlymą

dėl pavėluotai įgytos teisės verstis veikla, kai šis tiekėjų pajėgumo reikalavimas nebuvo įtvirtintas konkurso sąlygose.

Kasacinis teismas 2017 m. vasario 14 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-7-23-248/2017 suformulavo imperatyvą, pagal kurią bet koku atveju (net ir dėl ūkio subjektų teisės verstis veikla, kuri įtvirtinta kituose privalomuosiuose teisės aktuose) draudžiama atmesti tiekėjų pasiūlymus pagal iš anksto neišviešintas sąlygas. Taigi buvo nustatytas draudimas atmesti tiekėjo pasiūlymą dėl kvalifikacijos neturėjimo pagal iš anksto neišviešintus privalomuosius reikalavimus. Tuo tarpu, jei viešojo pirkimo dokumentuose aiškiai nenurodyta, kokios konkrečios teisės turėjimą tiekėjas turi įrodyti perkančiajai organizacijai ir (ar) kokius konkrečius atestatus ar kitokius įrodomuosius dokumentus reikėtų jai pateikti, bet dėl pirkimo objekto apibrėžties pirkimo sąlygose ir specialiųjų teisės aktų taikymo tokie dokumentai būtini vykdant viešojo pirkimo sutartį, perkančioji organizacija privalo leisti tiekėjui ištaisyti pasiūlymo trūkumus. Tokiu atveju pasiūlymo trūkumo (jei jį lėmė išimtinai pirkimo sąlygos) ištaisyimas suprantamas ne tik kaip trūkstamo teisės verstis veikla įrodančio dokumento pateikimas, bet ir leidimas tiekėjui viešojo pirkimo sutarties vykdymui pasitelkti naujus subjektus – partnerius, subrangovus, jei jis pats negali ar neturi teisės atlikti tam tikrų darbų (teikti paslaugų).

Kasacinis teismas pažymėjo, kad tiek atsakovė, tiek teismai pernelyg siaurai aiškino šią trūkumo šalinimo sąvoką, ją susiedami tik su naujo subrangovo pasitelkimu. Ši jų pozicija pagrįsta kasacinio teismo jurisprudencijoje suformuota kvalifikacijos kaip objektyvios kategorijos samprata (doktrina), taip pat teisės aiškinimo taisyklėmis, pagal kurias tiekėjų kvalifikacija privalo būti įgyta ne vėliau kaip iki galutinio pasiūlymo pateikimo momento. Kasacinis teismas nurodė, kad iš anksto neišviešinto ūkio subjekto pasitelkimas tiekėjo pajėgumui pagrįsti, kai jis pats jo neturi, neturėtų būti aiškinamas ir vertinamas kaip vienintelė galima jų pasitaikymo (trūkumo šalinimo) priemonė. Tiekėjai iš esmės turi turėti galimybę pasitaikyti ir kitokiu būdu, kuris gali būti aktualus tam tikriems specifinio objekto pirkimams. Dėl to kasacinis teismas nesutiko su pozicija, kad nagrinėjamu atveju atitinkamos teisės įgijimas po galutinio pasiūlymų pateikimo termino, bet prieš viešojo pirkimo sutarties sudarymą prieštarauja Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatymo nuostatomis. Konkurso sąlygose nebuvo jokių nuorodų apie tiekėjų teisės verstis veikla reikalavimą, nors ieškovė reikalingus dokumentus iš Radiacinės saugos centro gavo per mažiau nei dvi savaites.

Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI) nuostatas, pagal kurias pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta informacija, kad jeigu tiekėjo kvalifikacija dėl teisės verstis atitinkama veikla nebuvo tikrinama arba tikrinama ne visa apimtimi, tiekėjas perkančiajai organizacijai įsipareigoja, kad pirkimo sutartį vykdys tik tokią teisę turintis asmenys (VPI 35 straipsnio 2 dalies 3 punktas). Nors VPI 35 straipsnio 2 dalies 3 punkto nuostatos iš esmės (daugiausia) koreliuoja su kasacinio teismo nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-7-23-248/2017 suformuluotomis teisės aiškinimo taisyklėmis, tačiau dėl naujojo reguliavimo leidimas tiekėjui šalinti trūkumą kvalifikuotinas ne kaip bendrųjų teisės normų išimtis, o kaip atskiras institutas – įrodinėjimas, kad pirkimo sutartį vykdys tik tokią teisę turintis asmenys.

Kasacinis teismas sprendė, kad toks tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų bendradarbiavimas šioje srityje paskelbus galutinius viešojo pirkimo rezultatus nereiškia pakartotinio pasiūlymų vertinimo, todėl atsakingų asmenų teisės vykdyti veiklą įrodinėjimui prieš sudarant viešojo pirkimo sutartį apskritai nėra poreikio *de jure* taikyti kasacinio teismo jurisprudencijoje suformuotų teisės aiškinimo taisyklių (ar jų išimčių) dėl kvalifikacijos objektyvumo sampratos, ribojimo tikslinti kvalifikacijos duomenis laiko atžvilgiu ar pasitelkti naujus trečiuosius asmenis. Viešojo pirkimo laimėtojai bet koku atveju *de facto* negalės pradėti vykdyti viešojo pirkimo sutarties neturėdami atitinkamos veiklos vykdymo teisės (leidimo). Aplinkybė, kad perkančioji organizacija į viešojo pirkimo sąlygas neperkėlė šios VPI normos, nesuponuoja vertinimo, jog toks reguliavimas jiems netaikytinas. Dėl nurodytų aplinkybių kasacinis teismas panaikino teismų procesinius sprendimus ir ieškinį tenkino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-469-469/2019

Dėl sutarties, sudarytos vykdant viešuosius pirkimus, šalių pareigų, atsirandančių dalyvaujant užstato už vienkartinę gaminių pakuotę sistemoje

Ieškovė prašė priteisti iš atsakovės (perkančiosios organizacijos) nuostolių atlyginimą. Ji nurodė, kad viešojo pirkimo metu teikiant pasiūlymą atsakovei vienkartinės taros užstato vertė į prekių kainą nebuvo įtraukta, todėl ji turi būti mokama papildomai. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį patenkino. Byloje kilo ginčas, ar atsakovė prie sutartyje nurodytos kainos turi papildomai mokėti vienkartinės pakuotės užstato vertę.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad šalių ginčas, be kita, ko susijęs su imperatyviosiomis Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo (toliau – PPATĮ) nuostatomis. Pagal PPATĮ 11 straipsnio 5 dalį pakuočių pardavėjai, parduodami gaminius, už kurių pakuotę nustatytas užstatas, privalo imti užstatą iš pakuočių vartotojų. Tokiu reglamentavimu siekiama užtikrinti, kad pakuotės ar jų atliekos bus grąžintos gamintojui ir (ar) importuotojui ir naudojamos pakartotinai ar tvarkomos vadovaujantis šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytais pakuočių atliekų tvarkymo prioritetais. Taigi vykdydama įstatyme nustatytas pareigas, ieškovė (pardavėja) turi imti užstatą iš atsakovės (vartotojos). Pagal PPATĮ 11 straipsnio 8 dalį gamintojai ir importuotojai, kurių gaminių pakuotėms taikoma užstato sistema, taip pat pakuočių platintojai ar pakuočių pardavėjai, platindami ar parduodami gaminius šiose pakuotėse, turi apskaitos dokumentuose atskirai nurodyti gaminių kainą ir pakuotės užstato dydį. Vis dėlto ši norma savaime nereiškia, kad ir prekių pardavimo sutartyje toks prekės kainos ir pakuotės užstato dydžio išskyrimas yra privalomas. Remdamasis PPATĮ nuostatomis, kasacinis teismas padarė išvadą, kad didmeninėje prekių pirkimo–pardavimo sutartyje šalys gali teisėtai susitarti, kad pakuotės užstato dydis joje atskirai neišskiriamas, o jį apima bendra sutarties kaina ar prekės įkainis.

Apžvelgiamu atveju konkurso paskelbimo metu PPATĮ pakeitimai dėl užstato sistemos taikymo buvo priimti ir paskelbti, bet tik sudarius sutartį įsigalioję. Taip pat buvo priimtas aplinkos ministro įsakymas, kuriuo nustatytas užstato už vienkartinę pakuotę dydis. Dėl to konkurso paskelbimo metu tiek perkančiajai organizacijai, tiek tiekėjams turėjo būti žinoma apie PPATĮ normas, nustatančias pareigą mokėti užstatą ir jo dydį.

Kasacinis teismas sprendė, kad atsakovės pirkimo sąlygų ir sutarties nuostatos neapima užstato už vienkartinės pakuotes. Šią savo išvadą grindė tuo, kad iš ieškovės pateikto pasiūlymo, kurį atsakovė pripažino tinkamu, matyti, kad pridėtinės vertės mokestis yra apskaičiuotas nuo visos pasiūlymo kainos. Tačiau už grąžinamą tarą PVM neskaičiuojamas. Po sutarties sudarymo ieškovės išrašytose PVM sąskaitose faktūrose PVM taip pat skaičiuotas nuo visos patiektų prekių sumos, o užstato suma nurodyta atskira eilute, be PVM. Atsakovė su tokiu skaičiavimu sutiko, sąskaitas, išskyrus užstato sumą, ieškovės teigimu, apmokėjo. Šios aplinkybės kasacinio teismo vertinimu, rodo, kad šalys nesusitarė, jog pasiūlyme nurodyta galutinė kaina apima ir užstato už vienkartinės pakuotes sumą.

Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad teismai pagrįstai sprendė, kad pirkimo sąlygose nebuvo įtvirtintas reikalavimas į pasiūlymo kainą (įkainį) įtraukti užstato vertę, ir ieškovė, teikdama pasiūlymą, to nepadarė. Todėl apeliacinės instancijos teismo sprendimas paliktas nepakeistas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-361-248/2019

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt